

Hogyan segítünk a rászorulókon?

A Magyar Vöröskereszt tevékenysége a közösségek érdekében

Polacsek Györgyi
Magyar Vöröskereszt

Bevezetés

Az aktív részvételen alapuló közösségfejlesztés a kihívásoknak olyan megközelítési formája, folyamata, amely a helyi lakosokat, azonos élethelyzetben lévőket képessé teszi arra, hogy elemezzék, megosszák egymással tapasztalataikat saját életükről, életkörülményeikről, s helyzetük javításában tevékenyen részt vegyenek (tervezzenek, cselekedjenek, a változásokat nyomonkövessék, értékeljék azokat).

A program fő célja - az aktív részvételen alapuló közösségfejlesztés módszereivel - elősegíteni az ország legelmaradottabb kistérségeiben élők esélyegyenlőségének, életminőségének javulását.

A program lehetőséget ad a helyi demokrácia kibontakoztatására, felhívja a figyelmet a közös cselekvés fontosságára, az egyén felelősségére. Hozzájárul a meglévő értékrendek átgondolásához, a meglévő helyi erőforrások - a közösség fejlődése, az egyén boldogulása érdekében történő - mobilizálásához, igazságosabb hozzáféréséhez, hasznosításához, figyelemmel arra, hogy unokáink élettere is e bolygó.

A Magyar Vöröskereszt közösségfejlesztő programjainak az értékelése, a fenntartható fejlődéshez való hozzájárulásuk

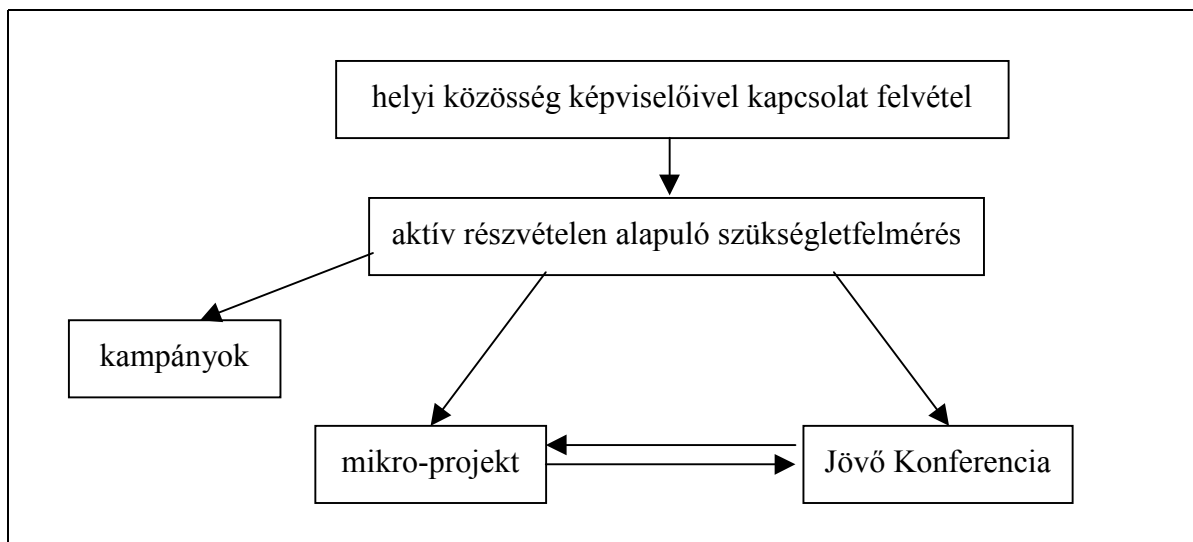
A Vöröskereszt és Vörösfélhold Mozgalom közösségfejlesztő programjának felépítése

A Mozgalom feladata - létrejötte óta - az elesettek segítése, akik lehetnek sebesültek, menekültek, bevándorlók, szegények, éhezők, azaz alapvető életszükségleteikben hiányt szenvedők.

Az '50-es évektől a figyelem a szükségletek szakemberek általi gyors felmérésére és annak kielégítésére irányult. Ez a módszer fejlődött tovább – a társadalmi folyamatokkal, szociológiai, pszichológiai, pedagógiai stb. ismeretek fejlődésével párhuzamosan –, aminek eredménye – a rászoruló aktív részvételével történő szükségletfelmérés és az arra – a közösség által meghatározott módon - történő válaszadás.

Az 1. ábrából is jól látható, hogy a program alapja a szükségletfelmérés. Erre épülnek a helyi szükségleteket kielégítő mikro-projekt(ek), esetleg kampányok megszervezése, illetve – településenként - a „Jövő Konferenciák” megrendezése, azaz a jövőbeni cselekvések meghatározása, a középtávú cselekvési tervek elkészítése.

1. ábra: Az aktív részvételen alapuló közösségfejlesztési program felépítése

Általánosságban elmondható, hogy ez a munka

- kezdődhet a szolgáltatást nyújtó szervezet, illetve a helyi közösség kezdeményezésére, illetve valamely szervezet, intézmény megrendelésére;
- folyhat bármely településen (vagy annak egy részén, egy kerületben, utcák által pontosan körülhatárolt földrajzi területen);
- érintheti az adott terület összes lakóját, vagy valamilyen okból kiemelt közösséget, csoportját.

A program magyarországi bevezetése, a területek, célcsoportok kiválasztásának szempontjai

A Vöröskereszt alaptevékenysége a rászorulókon való segítségnyújtás. E a feladatának ellátásához – a társadalmi kihívásoknak megfelelően - mindig újabb és újabb tevékenységek, módszerek párosulnak. Ezért fogadtuk nyitottan a Vöröskereszt és Vörösféldhold Társaságok Nemzetközi Szövetségének Közép-Európai Regionális Delegációjának kezdeményezését. 2000. év elején támogatásukkal és a Magyar Vöröskereszt (MVK) területi szervezetei segítségével az ország három megyéjében, nyolc helyszínen új, kísérleti programot vezettünk be. Ez volt az „aktív részvételen alapuló közösségfejlesztő” program.

2001-ben a szervezet Országos Vezetősége a kísérletet, annak addigi eredményeit elismerve, a közösségfejlesztő tevékenységet – mint a társadalmi esélyegyenlőség megteremtésére irányuló újabb lehetőséget, módszert – programjai közé emelte. Ennek eredményeképpen 2002 tavaszán – jelentkezés alapján – újabb három megye (négy helyszín) kapcsolódott be a tevékenységbe.

Az MVK a céltelepülések, célcsoportok kiválasztásában – a program kísérleti jellegének megfelelően – sokszínűsége törekedett. Így a bevont települések között volt város, városrész, 1.000, illetve 500 főnél alacsonyabb lélekszámú község, falu. A településeken élő lakosság összetételét is figyelembe vettük (1. táblázat).

1. táblázat: A programot a következő területeken, célcsoportokkal indítottuk

Megye	Település	Célcsoport	A program indításának éve
Nógrád megye	Salgótarján	fogyatékkal élők	2000
	Hugyag	település	2000
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	Encs-Függőd városrész	városrész	2000
	Csenyéte	település	2000
	Ózd-Hétes városrész	városrész	2000
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	Nyíregyháza	tartósan munkanélküliek	2000
	Tiszaadony	település	2000
	Magosliget	település	2000
Heves megye	Sarud	többségében roma lakosság	2002.
Pest megye	Örkény	többségében cigány ¹ lakosság	2002.
Baranya megye	Zaláta	település	2002.
	Piskó	település (90%-ban cigány lakosságú)	2002.

A kitűzött célok bemutatása és értékelése

Az aktív részvételen alapuló közösségfejlesztő tevékenységünk fő célja – ahogy szervezetünké is - a segítségnyújtás, azaz a közösségfejlesztés módszereivel támogatni az ország legelmaradottabb kistérségeiben élők esélyegyenlőségének, életminőségének javulását. Mindezt úgy, hogy a helyi lakosság képessé váljon életének, s így a közösség életének befolyásolására, irányítására, a változások előidézésére.

Az egyes területeken folyó közösségfejlesztő programok céljait, a változás irányait a helyi közösségek állapították meg szükségleteiknek, meglévő és bevonható (pénz, tudás, információ, eszközök stb.) erőforrásaiknak megfelelően (2. táblázat).

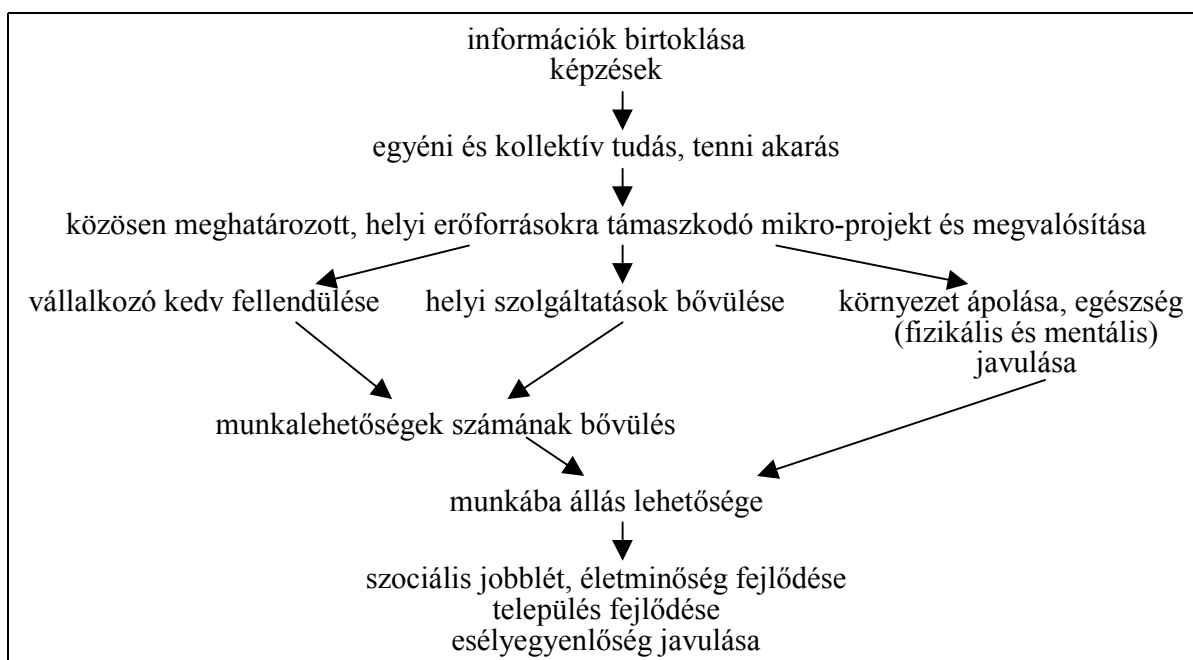
A lakosság által megfogalmazott célokból egyértelműen látszik, hogy a helyi közösségek (és tagjaik) – legtöbb esetben támogatásunkkal – meg tudják fogalmazni problémáikat, tudják, hogy mit szeretnének elérni, felismerik az ok-okozati összefüggéseket. Az okok (pl. információhiány, a rohanó világnak nem megfelelő tudás, egészségi állapot, elszigeteltség stb.) feltárásakor felismerik (szinte „aha” élményként), hogy életük jobbításához maguk is tevékenyen hozzájárulhatnak.

¹ Így hívják önmagukat.

2. táblázat: A részprogramok céljai

Megye	Település	Célok
Nógrád megye	Salgótarján	a fogyatékkal élők munkaerő piacon való magasabb számú megjelenése, reintegrációjuk elősegítése; érdekérvényesítéjük erősítése
	Hugyag	a lakosság nem tudott megegyezni
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	Encs-Füged városrész	fiatalokat és időseket támogató közösségi programok szervezése, a település egészségügyi helyzetének javítása
	Csenyété	a lakosság nem tudott megegyezni
	Ózd-Hétes városrész	a városrész higiénés körülményeinek javítása, ivóvíz bevezetése a településre
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	Nyíregyháza	tartósan munkanélküliek felkészítése, munkaerő piacra történő ismételt bejutásuk elősegítése
	Tiszaadony	a településen élők egészségi állapotának javítása
	Magosliget	közösség hagyományainak ápolása, lokálpatrióta ifjúság nevelése
Heves megye	Sarud	információáramlás elősegítése, a romák egészségi állapotának javítása, a közösségi iroda berendezésének fejlesztése
Pest megye	Örkény	cigány gyerekek napközbeni és szünidei szabadidős tevékenységének megszervezése; a családok higiénés körülményeinek javítása
Baranya megye	Zaláta	a lakosság születéskor várható élettartamának növelése, a gyermekek higiénés szokásainak fejlesztése,
	Piskó	a falu egészségügyi szolgáltatásának javítása; a környezet rendben tartása

2. ábra: A közös munka alapján kirajzolódott út

A kitűzött célok elérésére alkalmazott módszerek, eszközök

Céljainak megvalósítása érdekében a közösségeknek segítséget nyújtunk, hogy

- szükségleteiket felismerjék és
- céljaikat megfogalmazzák;
- azokat rangsorolják;
- a kiválasztott szükséglet kielégítési módjait (a cél eléréséhez vezető utakat) számba vegyék;
- ehhez a helyi (szélesen értelmezett) erőforrásokat feltérképezzék;
- a közösség döntése által a legmegfelelőbb megoldási módot kiválasszák;
- az ahhoz szükséges projektet megtervezzék;
- pályázat formájában azt leírják és
- megvalósítsák;
- a további lépéseket meghatározzák, és
- közösségük önálló munkáját kialakítsák.

A közösségfejlesztés folyamata, a megvalósítás lépései és technikái:

- Előzetes ismeretek, tapasztalatok alapján a terület kiválasztása, kapcsolatfelvétel az önkormányzattal (programismertetés), a település életét meghatározó, befolyásoló emberekkel („kulcsszemélyekkel”) - a program meghirdetése
- Aktív részvételen alapuló szükségletfelmérés
 - A lakosság egy aktív csoportjának (egyéni jelentkezés alapján) felkészítése a településen (a terepen) végzendő munkára – 3 napos tréningen a legfőbb módszerek elsajátítása, gyakorlása.
Technikák: tréning technikák – munkacsoportos (workshop) módszerek; egyéni és csoportos munka; szemlélet alakítása – háromszögelési módszer; fogalmak tisztázása (rászoruló, szükséglet–igény stb.); másodlagos elemzés és forrásai; nemi szerepekből adódó különbségek; interjúkészítés technikái (szerkesztett, félig szerkesztett, szabad folyású), eszközei; térképek készítése; táblázatok, diagramok, folyamatábrák készítése; a megfigyelés módszerei; a rangsorolás módszere stb.
 - A felkészített team az érintett közösség szükségleteit a tanult technikák segítségével felméri, összegzi (terepmunka).
Technikák: megfigyelések; interjúk készítése; kérdőívek felvétele; térképezés.
 - A település közösségének (nagy csoportos) összejövetele, ahol a felmerülő problémákat (szükségleteket) kiegészítik, rangsorolják és meghatározzák a kielégítendő szükségletet.
Technikák: munkacsoportos (workshop) módszerekkel – beszélgetés, térképezés, csoportos munka; a témába illő problémák (szükségletek) rangsorolása.
- A mikro-projekt
 - A projekt megtervezése - a közösség egy csoportjának (egyéni jelentkezés alapján) felkészítése, hogyan lehet programot tervezni, hogyan jut forrásokhoz, milyen technikák szükségesek a pályázattíráshoz – tréning.
 - A szükséges pályázat megírása
 - Egyéb források (pénzügyi, tárgyi, humán stb.) feltárása, összpontosítása
 - A mikro-projekt megvalósítása
Technikák: fontossági sorrendek (fadiagram, „buborékos” módszer) felállítása; a célokhoz feladatok, cselekvések, erőforrások, felelősök rendelése; költségvetés

- készítése; időbeli ütemezés; ötletbörze; vállalatok feltérképezése (egyéni és önkormányzati).
- Mikro – projekt zárása, értékelés, további feladatok meghatározása ("Jövő Konferencia")
 - A közösség találkozója (nagycsoporthoz összejövetel), ahol minden érdekelt fél (közösség, önkormányzat képviselői, üzleti emberek, civil szféra stb.) részt vesz
 - A következő mikro-projekt meghatározása
 - Hosszabb időszakot átfogó, többirányú terv készítése – cselekvési terv
- Technikák: munkacsoportos (workshop) módszer; cselekvési terv készítése (érdekeltek bevonásával); lobbizás a további célok elérése érdekében.

Látható, hogy a programok többsége az egészséggel, az egészség megőrzésével, az egészséges életmódra neveléssel és az ezekhez kapcsolódó fejlesztésekkel kapcsolatos. Ez egyrészt adódik mozgalmunk, szervezetünk tevékenységéből, másrészt a közösségek tapasztalataiból. A programban résztvevők mindennapjaikban élik meg, hogy nem megfelelő egészségi állapotuk miatt hátrányos helyzetbe kerülhetnek/kerülnek a munkaerőpiacon is. Ugyanakkor a különféle képzések, tanfolyamok lehetőséget biztosítanak egymás jobb megismeréséhez, újabb támogató (szupportív) közösségek kialakulásához. Ezek a közösségek reményt adnak, fejlesztik a résztvevők önbecsülését, kommunikációs képességét. A közösségi akciók/kampányok (pl.: falu takarítása, virágosítása, egészség-nap, helyi ünnepek stb.) sikeres megszervezése az együvé tartozás, az összetartozás élményét adja, ez fejleszti a közösségért érzett felelősséget is.

Több helyen megfogalmazták, hogy szükségük van egy olyan helyre (pl. közösségi ház), ahol a résztvevők összejöhetnek, információt cserélhetnek, információkhoz juthatnak, ahol művelődhetnek (könyvtár), tanulhatnak, hagyományaikat ápolhatják, ahol megbeszélhetik a közösség életével kapcsolatos problémákat (aminek eredményeképpen beleszólhatnak a település szociális-, egészségügyi-, munkaerő-piaci stb. politikájába).

Felismerték, hogy ezekkel a tevékenységekkel hozzá tudnak járulni alapvető céljuk eléréséhez, azaz munkanélküliségük megszüntetéséhez.

3. táblázat: A célokat az alábbi módszerek, eszközök, tevékenységek segítségével szeretnék elérni a közösségek

Település	Célok	Módszerek, eszközök
Salgótarján	a fogyatékkal élők munkaerő piacon való magasabb számú megjelenése, reintegrációjuk elősegítése; érdekérvényesítésük erősítése	fogyatékkal élő önkéntesek képzése; információs irodájuk kialakítása; a csökkent látóak közlekedésének segítése (fényvisszaverő csíkok ragasztása, a korlátok fehérre festése); fogyatékkal élő gyerekek és családjaik nyaralásának segítése
Encs-Füged városrész	fiatalokat és időseket támogató közösségi programok szervezése; a település egészségügyi helyzetének javítása	közösségi ház és berendezésének bővítése; orvosi rendelő kialakítása, ifjúsági és nyugdíjas klub szervezése egészséges életmód témakörében
Ózd-Hétes városrész	a városrész higiénés körülményeinek javítása; ivóvíz bevezetése a telepére	a telep kitakarítása, tisztasági meszelések elvégzése, illemhelyek építése, vezetékes utcai kút létesítése
Nyíregyháza	tartósan munkanélküliek felkészítése, munkaerőpiacra történő ismételt bejutásuk elősegítése	orientációs tréning (önismeret, kommunikációs, álláskeresési ismeretek) megszervezése, tartása; az ehhez szükséges oktató terem berendezése
Tiszaadony	a településen élők egészségi állapotának javítása	egészségfejlesztési csoport megszervezése, működtetése; a szűrővizsgálatok, felvilágosító előadások szervezése; a lakosság folyamatos tájékoztatása; a közösségi összejövetelek helyszínének berendezése
Magosliget	közösség hagyományainak ápolása, lokálpatrióta ifjúság nevelése	szabadidős programok szervezése, művészeti csoport létrehozása, az összejövetelek helyszínének kialakítása
Sarud	információáramlás elősegítése; a romák egészségi állapotának javítása;	számítógép tanfolyam indítása, számítógépek beszerzése, Internet kapcsolat megteremtése; cigánynyelv-oktatás indítása; Szülő Fórum szervezése;
Örkény	cigány gyerekek napközbeni és szünidei szabadidős tevékenységének megszervezése; a családok higiénés körülményeinek javítása	könyvtár kialakítása; művészeti szakkör, videoklub, számítógépes tanfolyam indítása; felzárkóztató foglalkozások szervezése, Internet kapcsolat létrehozása; napközis táborok szervezése és az ehhez szükséges sátorok beszerzése; közösségi ház berendezéséhez hozzájárulás; mosógépek be-szerzése;
Zaláta	a lakosság születéskor várható élettartamának növelése; a gyermekek higiénés szokásainak fejlesztése; rendezett falukép kialakítása	az egészséget népszerűsítő kampány; kisegységőr tanfolyam szervezése; egészségtan-órák bevezetése; minden gyermek rendszeres teljes körű egészségügyi szűrése; az orvosi ellátásukhoz a feltételek megteremtése; a közterek kaszálása, a falu virágosítása
Piskó	a falu egészségügyi szolgáltatásának javítása; a környezet rendben tartása	elsősegélynyújtó családok megalakítása, képzése; önkéntes házi gondozói tanfolyam megszervezése; tiszteletdíjas házi gondozók alkalmazása; a falu „személtmentesítése”, virágosítása

Felhasznált erőforrások

A programba bevont erőforrások széleskörűek. A tevékenységek – amint az a fentiekből is kiderül - nemzetközi és hazai tapasztalaton, tudáson alapulnak, melyhez a működés tárgyi feltételeit (irodák, gépkocsik, számítógépek stb.) a Vöröskereszt és Vörösfélhold Társaságok Közép- és Kelet-Európai Regionális Irodája és a Magyar Vöröskereszt szervezetei biztosították/biztosítják. A program pénzügyi háttérét a Regionális Iroda teremtette elő tizenegy program esetében. (A 2000-ben induló programokat az Egyesült Királyságban működő Vöröskereszt, míg a 2002-ben induló programok közül hármat a Norvég Vöröskereszt segítségével finanszírozott. A 2002-ben induló negyedik program pénzügyi alapjait a Magyar Vöröskereszt teremtette meg az Egyesült Királyság budapesti nagykövetsége /Know-How Found/ segítségével.)

A településeken folyó tevékenységek legfontosabb erőforrásai az ott élő, dolgozó, közösségükért (és önmagukért) tenni akaró EMBEREK. Ez egészül ki a helyi támogatókkal, támogatásokkal, bekapcsolódó szervezetekkel és intézményekkel.

A helyi lakosság tudását, tapasztalatát, ötleteit, szabadidejét, munkaerejét, kapcsolatrendszerét adta/adja a közösen kitűzött célok sikeres eléréséhez.

Az önkormányzatok/szervezetek/intézmények erkölcsi támogatásukon, információk biztosításán, átadásán és áramoltatásán kívül – általában – a képzésekhez, összejövetelekhez szükséges helyiségek biztosításával, esetenként a közlekedés segítségével, a résztvevők kedvezményes étkeztetési lehetőségével, a trénerek kedvezményes szállás lehetőségével járultak hozzá a programhoz. Az önkormányzatok ezen kívül közösségi összejövetelekhez, oktatáshoz, egészségügyi programok lebonyolításához szükséges helyiségeket és az átalakításuk befejezéséhez szükséges hiányzó pénzügyi erőforrásokat biztosították/biztosítják.

4.táblázat: A tevékenységekbe bevont szervezetek és intézmények

Település	Az eddig bevont szervezetek/intézmények ²
Salgótarján	önkormányzat, érdekvédelmi egyesületek, vállalkozók – leendő munkáltatók, művelődési ház
Encs-Füged városrész	önkormányzat, egyházak, művelődési ház, iskola
Ózd-Hétes városrész	önkormányzat, iskola
Nyíregyháza	munkaügyi központ, helyi civil szervezetek
Tiszaadony	önkormányzat
Magosliget	önkormányzat
Sarud	cigány önkormányzat, Cigány Közösségfejlesztő Egyesület
Örkény	önkormányzat, országgyűlési képviselő, vállalkozók, cigány szolgáltató és információs iroda
Zaláta	önkormányzat, iskola, vállalkozók
Piskó	önkormányzat, cigány önkormányzat

² A Vöröskereszt és Vörösfélhold Mozgalom által biztosított erőforrásokon kívül.

Az eredmények

A közösségfejlesztés lényege a közös cselekvés, amely során a közösség tagjai visszajelzéseket kapnak saját tudásukról, képességeikről, felismerik erőforrásaikat. A közös tanulás, fejlődés eredményeképpen erősödik az egyén önbizalma és ez visszahat a közösségre. Az egyén és a közösség egymásra kölcsönösen hatnak, egymástól kölcsönösen függenek. (Mindez könnyen belátható, ha a közösséget egy rendszernek képzeljük el. Amennyiben a rendszer bármely tagja változik, akkor a rendszer is változik.)

Főbb változások, eredmények a következők:

- A helyi közösségek és tagjaik szempontjából:
 - személyiség autonómiájának, önállósodásának erősödése – annak érzete, hogy beleszólhatnak saját életük alakulásába;
 - önbizalom, önismeret, konfliktuskezelő készség erősödése;
 - egymás és egymás véleményének, szemléletének, másságuknak megismerése, elfogadása; az empátia és tolerancia erősödése;
 - a „külvilágból” érkezett információk összegyűjtése, közös értelmezése, felhasználása, továbbadása – az együvé tartozás élményének megtapasztalása;
 - a helyi problémák többoldalú megközelítése, holisztikus gondolkodásmód elsajátítása, több megoldási lehetőség találása;
 - az együtt végzett közös munka (tanulás) öröme, a közös tervezés, a tapasztalatok együttes értékelése;
 - partneri kapcsolatok (egyén-egyén, egyén-intézmény/szervezet, intézmény/szervezet-intézmény/szervezet között) kialakulása (párbeszéd, egymásra hatás) – beleszólás a helyi politikába;
 - önszerveződés következtében újabb kisközösségek – civil szervezetek, támogató hálózatok – kialakulása;
 - érdekvédelem, helyi demokrácia erősödése;
 - a közösség „össztudásának” gyarapodása;
 - a közösség életminőségének, életkörülményeinek javulása – "elégedettség-érzés";
 - helyi erőforrások mobilizálása - helyi közösségi szükségletek (vagy egy részének) kielégítése;
 - külső erőforrásokhoz való hozzájutás (pályázatok, támogatások stb.);
 - újabb cselekvések indukálása.
- A szervezet szempontjából:
 - magasabb szintű, hosszabb távú, hatékonyabb segítségnyújtás lehetősége – a programszemlélet erősödése;
 - új módszerek, eszközök elsajátítása, közös használata - a rászoruló emberekkel való közös tanulás élménye;
 - a társadalmi bázis növekedése;
 - a szervezet megítélésének pozitív változása.

Az siker kulcsa (az eredmények feltételei)

Mikor érhetünk el eredményeket? A siker kulcsa a helyi közösségek aktivizálhatósága, a közös szükségletek artikulálása; a közösséggel foglalkozó segítő szakember személyisége, felkészültsége, hozzáállása. Ugyanakkor fontos tényező az idő és a mobilizálható, igénybe vehető erőforrások megléte, nagysága is.

Amennyiben egy közösséget szeretnénk segíteni, akkor nagyon fontos, hogy valóban az érintettek legyenek jelen a szükségletek megfogalmazásánál és a mikro-projekt ne egy szűk csoport érdekeit szolgálja, hanem az érintett közösségét. Eredmények elérése érdekében fontos, hogy a „külső” segítővel történő munka során, a közösségfejlesztés folyamatában a közösségekben „nevelődjenek ki” olyan személyek, „közösségi munkások”, akik helyben – a településen, a célcsoporton belül – segítik, koordinálják a szükségletek kielégítésére, közösen meghatározott feladatok elvégzését; akik a későbbiekben már önállóan tudják segíteni közösségüket, s mindig újabb résztvevőket tudnak bevonni a közösségben folyó tevékenységekbe.

A közösségfejlesztés lényege az emberek fejlesztése, formálása, kapcsolatrendszerük változtatása. Lényege, hogy a közös tevékenység során a közösség fokozatosan önállósodjon, függősége a fejlesztőtől csökkenjen.

Az eredmények a közösségfejlesztő személyiségétől, felkészültségétől is nagymértékben függenek. Feladata, hogy képessé tegye a közösséget szükségleteik felismerésére és annak kielégítési módjaira; megismertesse cselekvéseik következményeivel, segítséget nyújtson érdekeik kinyilvánításában. S mindezt úgy, hogy egyéniségével ne nyomja el a közösséget, maradjon meg facilitátori szerepében. Ugyanakkor fontos, hogy cselekedetei, megnyilvánulásai a partnerségét, tiszteletét és bizalmát tükrözze a közösség és tagjai iránt.

Tapasztalataink szerint fontos tényező az az idő, amely alatt az első látható sikereket eléri a közösség. A rászoruló (szegények, kirekesztettek) szívesen vesznek részt a munkában, örülnek, hogy „végre foglalkoznak velük”. Körükben is fontos a tudás, de csak akkor tekintik eredménynek, ha annak „kézzelfogható” jelei vannak (pl. használhatóvá válik a közösségi ház, munkába tud állni, erősödik a közbiztonság stb.). Ezért látjuk célszerűnek, hogy mikro-projektjeik megvalósításához a szervezet (Vöröskereszt) eleve rendelkezzen valamennyi anyagi erőforrással, amelyet a közösség „belső próba pályázattal” nyerhet el. Tapasztalataink szerint fontos, hogy az első mikro-projekt megvalósítása, „közösségi munkás” szerepek kialakulása kb. egy-másfél éven belül megtörténjen. Amennyiben ez nem történik meg a közösség tagjai csalódottságot éreznek, érdeklődésük, tenni akarásuk csökken.

Az eredmények elérését nagymértékben befolyásolja, hogy milyen kapcsolatot sikerül kialakítani a közösségnek (és a közösségfejlesztő munkát végzőnek) a helyi önkormányzatokkal, civil szervezetekkel. Az önkormányzatok szerepe különösen nagy. Amennyiben nyitottak e tevékenységre, akkor a közösség által megfogalmazottakat beépíthetik, az önkormányzati stratégiák kialakításába, felhasználhatják a településükért végzett munka során, újabb – valóban a közösség szükségleteit kielégítő – szolgáltatásokat indíthatnak. Ennek eredményeként a közösség tovább erősödik, a helyi demokrácia tovább fejlődik.

Akadályok

Programunk több helyen alacsony lélekszámú falvakban fut, ahol a településeken magas a munkanélküliek aránya, ahol az önkormányzat is szegény (eleve a lakosok után járó normatív támogatás is alacsony, a munkanélküliség miatt a helyi adók összege nem számottevő), ahol nincs megfelelő nagyságú hely a közösségi összejövetelekre, ahol az iskola megtartása – ami a falu önállóságát jelképezi –, ahol az egyéni létfenntartás különböző túlélési stratégiákat, nagy erőfeszítéseket igényelnek. Ehhez társul - ellenkező előjellel - a médiumok, reklámok hatása („mit tegyél, hogy sikeres légy” üzenetek), amely az értékek eltolódásához, a fogyasztói társadalom preferálásához vezetnek. Ennek az

eredménye, hogy nem minden közösség tudta szükségleteit közösen megfogalmazni, nem tudta megkülönböztetni azt az igényeitől.

Hasonló okokra vezethető vissza az a magatartás (újabb akadályt jelent), amikor a település „hivatalos” vezetése vagy egy jól működő, erős közössége „ki szeretne volna sajátítani” a programot, a programmal járó előnyöket.

A szervezet szempontjából a közösségfejlesztő tevékenység nagy akadályai közé tartoznak az anyagi források és a program-szemlélet hiánya. A megszerezhető források többsége nem fordítható működési költségekre, fizetésekre.

Szervezetünk – mint a civil szervezetek többsége – olyan anyagi gondokkal küzd, amelynek következtében a munkatársak létszámát nehezen tudja bővíteni, csak közösségfejlesztéssel foglalkozó munkatársakat jelenleg nem tud felvenni illetve a jelenlegi munkatársak e tevékenységet a meglévő feladataik mellett látják el. Ugyanígy gondot jelent a közösségfejlesztő munkához szorosan hozzátartozó útiköltségek, irodai működési költségek előteremtése is. Ezen a helyzeten csak az változtathatna, ha ezt a munkát valamely szervezet megrendelné, illetve valamilyen külső forrásból (pl. pályázatok útján) e célra támogatást nyernénk.

Források megteremtése, pályázatok fogalmazása kapcsán merült fel az újabb akadály – az azonosan értelmezett fogalmak hiánya. Eddig nem találtunk olyan pályázatot, aki teljes programunkat (tréning, szükségletfelmérés, mikro-projekt, a jövő meghatározása) egy összegben finanszírozta volna. Legtöbb gond a mikro-projektek tartalmával volt, hiszen pályázatunk megírásakor még nem tudjuk, hogy az adott közösség szükséglete mire irányul.

Következtetések

Az eredmények megismerhetősége, terjeszthetősége

A Magyar Vöröskereszt közösségfejlesztő tevékenységét Regionális Delegáció segítségével, közvetítésével kezdte meg. A Delegáció e programját nemzetközi tapasztalatok alapján állította össze. Az első kísérleti években már rendelkezésünkre állt a közösség tagjainak képzéséhez szükséges munkafüzet, a közösségfejlesztő részére készített módszertani kézikönyv első változata. Ezeket a segédanyagokat jelenleg dolgozzuk át, egészítjük ki a megszerzett tapasztalatok alapján.

A program módszerei könnyen megtanulhatók, a gyakorlatban eredményesen alkalmazhatók a legegyszerűbb emberek körében is. Ezt bizonyítja az is, hogy nemcsak hazánkban terjed a módszer alkalmazása, hanem régiókban, testvér szervezeteinknél is.

Az eddig elért eredményeket a Mozgalom Kelet-Európai Regionális Delegációja CD lemezen megjelentette.

Tanulságok

Erre a munkára, a problémák, a szükségletek ily módon történő kielégítésére nagy szükség van. A hátrányos helyzetű régiókban, kistélepüléseken élő emberek várják (és még mindig elvárják) a külső segítséget. Az eddigi tapasztalataink alapján a közösségfejlesztés e szükségletüket tudja kielégíteni olyan módszerek segítségével, amellyel eredményesen, hatékonyan, ugyanakkor az emberi méltóságukat tiszteletben tartva tudunk segíteni a kirekesztett, szegény embereken.

A rászorulókon való segítség csak az érintettek bevonásával, erőforrásaik mobilizálásával lehet eredményes, hosszabb távon fenntartható. Ekkor érheti csak el mind

a közösség, mind a segítő szervezet kitűzött céljait, a másfajta szemlélet, a „képesse válás” kialakulásának következményeként, az esélyegyenlőség megteremtését, az életminőség javulását.

Tapasztalataink alapján sikert minden típusú közösségben és minden településen (város, falu) el lehet érni, ahol sikerül pontosan körvonalazni a megszólítottak körét (pl. fogyatékkal élők, tartós munkanélküliek, cigánysághoz tartozók stb.). Erre a tevékenységre azonban, megítélésünk szerint, leginkább a hátrányos helyzetű kistérségek kisfalvaiban van a legnagyobb szükség, hiszen a társadalmi kirekesztettség (szegénység, másság, cigányság, a beleszólás hiánya) ott érzékelhető a legélesebben.

A tevékenység „főállású” közösségfejlesztőt igényel. Ez a munka – az első szakaszban mindenképpen – nagyon időigényes (új területen, új program esetében). Az időráfordítás a közösség erősödésével párhuzamosan fokozatosan csökken, a kapcsolat erőssége lazul. (Ebben a szakaszban indíthatja a közösségfejlesztő újabb programját.)

Nagyon fontos, hogy a közösségfejlesztéssel foglalkozó munkatárs ne maradjon magára, folyamatosak legyenek azok a munkaértekezletek, belső képzések, ahol a teendőihez segítséget, megerősítést, esetleg ötleteket kap, ahol módszertani kulturáltságát fejlesztheti. A közösségfejlesztőket szükséges felkészíteni az esetleges kudarcra is, hogy lehet a terepet úgy elhagyni, hogy minél kisebb és kevesebb sérülést szerezzen mind a közösség, mind a segítő.

A sikeres munkához az önkormányzatok támogatása feltétlen fontos. (Ugyanakkor figyelni kell, hogy ne kezdeményezzünk új programot a négyévenként történő helyhatósági választások előtt.)

Fontos, hogy a közösségben kialakuljon a közösségi munkás (belső segítő) szerepe, kompetenciája, aki a helyi tevékenységet összefogja, koordinálja, aki ugyanolyan csapattag, mint a többiek.

Programunkhoz hasonló közösségfejlesztés folyik – szintén a Regionális Delegáció kezdeményezésére - a közép-európai régióba tartozó országok közül Lengyelországban, Macedóniában, Bulgáriában, Jugoszláviában, ahonnan hasonló eredményekről, tanulságokról kapunk híreket.

Felhasznált irodalom

Gyulai Iván: „A fenntartható fejlődés első 10 éve”. In: A „fenntarthatóság” első tíz éve – A Riói Környezet és Fejlődés Világkonferencia tízéves évfordulójának alkalmából. Budapest, 2002. Magyar Természetvédők Szövetsége 17-24.p.

Varga A. Tamás – Vercseg Ilona: Közösségfejlesztés. Budapest, 2001.

Parola – Közösségfejlesztők Lapja

Vöröskereszt és Vörösfélhold Nemzeti Társaságok Nemzetközi Szövetsége Közép-Európai Regionális Delegációjának kiadványai